

Ynglende rovfugle

2005

ISBN-nr.: 87-89095-87-1
ISSN-nr.: 1602-2122

STORSTRØMS AMT

Ynglende rovfugle i Storstrøms Amt 2005

Udgivet af: Storstrøms Amt
Teknik- og Miljøforvaltningen
Natur- og Plankontoret
Parkvej 37
4800 Nykøbing F

Telefon 54 84 48 00
Telefax 54 84 48 48
E-post stoa@stam.dk

Tekst: Hans Erik Jørgensen

Projektstyring: Lars Malmberg

Forsidefoto: Gammel havørn med fisk, Göran Nyren/Natur Bild

Tryk: Storstrøms Amts Trykkeri

Oplag: 350 eksemplarer

Copyright: Storstrøms Amt 2005
Eftertryk tilladt med tydelig kildeangivelse

ISBN-nr: 87-89095-87-1
ISSN-nr: 1602-2122

Regler for offentlighedens adgang til skove og udyrkede arealer

Denne rapport omhandler især private skove samt i nogen grad udyrkede arealer.

Reglerne er lidt ændret i den nye naturbeskyttelseslov nr. 884 af 18.8.2004, og Miljøministeriets Bekendtgørelse nr. 251 af 29.3.2005.

Generelt gælder følgende regler for offentlighedens adgang til privatejede skove og udyrkede arealer:

Det er tilladt at færdes

- på fredede områder, hvor der er oplyst om offentlig adgang
- gående og på cykel ad skovveje, markveje og stier
- til fods på udyrkede, uindhegnede områder, hvortil der er offentlig adgang, herunder markveje og befæstede stier
- fra kl. 6 morgen til solnedgang

Det er ikke tilladt at færdes

- uden for veje og stier i skovene
- på forsvarligt indhegnede områder (nytilplantede skovområder, græssede arealer m.v.)
- i rørsumpe
- på områder, hvor lovlig skiltning forbyder adgang (f.eks. ved jagt) om natten

I offentlige skove er det tilladt at færdes

- til fods i hele skoven
- på cykel på skovveje og stier
- døgnet rundt

Hunde skal føres i snor. Ophold må ikke finde sted inden for 150 meter fra beboelses- og driftsbygninger, i offentlige skove dog 50 meter. Der gælder særlige regler for organiserede aktiviteter. Færdsel og ophold sker på eget ansvar. Overtrædelse af reglerne kan straffes med bøde. Respekter altid ejers anvisninger!

Adgangsreglerne administreres af Amtet; fra 1.1.2007 af den berørte kommune. Man er altid velkommen til at kontakte Amtet for at få et råd eller en folder om regler for offentlighedens adgang i naturen

Ynglende rovfugle i Storstrøms Amt 2005

Indhold

Storstrøms Amts rovfugleprojekt	2
Havørn <i>Haliaeetus albicilla</i>	3
Havørnene i Storstrøms Amt	3
Maribosøerne	5
Even Sø	5
Gavnø	6
Roden Skov	7
Tystrup/Bavelse Sø	8
Østlolland	9
Nakskov Fjord	9
Havørnene i Danmark	11
Havørnene i Slesvig-Holsten	12
Havørnene skal have beskyttelse !	14
Er der nye havørnepar på vej ?	15
Rød Glente <i>Milvus milvus</i>	16
Glenter i det øvrige Danmark	16
Vandrefalk <i>Falco peregrinus</i>	17
Lærkefalk <i>Falco subbuteo</i>	18
Efterlysning	19

Storstrøms Amts rovfugleprojekt

Siden 1996 har Storstrøms Amt fulgt udviklingen i yngleforekomsten af de sjældne rovfugle, dvs. Havørn, Rød Glente, Vandrefalk, Lærkefalk og Fiskeørn.

Overvågningsprojektet blev igangsat fordi flere af arterne fra begyndelsen af 1990-erne havde haft positive udviklingstendenser i vore nabolande. Det blev derfor vurderet, at der var gode chancer for, at en eller flere arter ville genindvandre til Storstrøms Amt. De fem arter ynglede i midten af 1800-tallet adskillige steder i amtet, men de blev udryddet som ynglefugle i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet i forbindelse med den tids generelle rovfuglebekæmpelse.

I de foregående fire år har man fra Amtets side valgt at orientere alle større godser og skovejere, interesse-organisationer m.m. om resultaterne af rovfugle-projektet, og vi har derfor udsendt et lille informationshæfte. Erfaringen er, at der mange steder har været interesse for denne orientering, og vi har derfor igen i 2005 udarbejdet hæftet.

På de lokaliteter, hvor sjældne rovfugle etablerer sig, vil der ofte være behov for en eller anden form for supplerende beskyttelse (fx adgangsrestriktioner for publikum eller aftaler med skovejeren med hensyn til driften). Et godt samarbejde mellem lodsejeren og Amtet er således afgørende for en effektiv beskyttelse af rovfuglene. Fra Amtets side skal vi ved denne lejlighed takke alle involverede parter for et godt samarbejde i 2005.

Ligesom i de tidligere år er hovedvægten i feltarbejdet i 2005 lagt på eftersøgning og overvågning af vore ynglende Havørne, da det er ørnene, der er mest afhængige af en effektiv beskyttelse. Rød Glente er eftersøgt i de områder, hvor der i år eller i tidligere år har været mistanke om yngleforekomst af arten. Vandrefalkene på Møns Klint er fulgt af lokale ornitologer samt af Falster Statsskovdistrikt, som forvalter statens ejendom.

For flere af de sjældne rovfugle-arter blev 2005 et godt år i Storstrøms Amt. Der blev ikke fundet nye ynglepar af Havørn, men alle syv territorier var besat, og der kom unger på vingerne fra fem af rederne. Vi gætter på, at nogle få nye havørnepar vil etablere sig i de kommende år. For første gang i adskillige år blev der konstateret sikker yngleforekomst af Rød Glente i amtet, endda af to par, som begge havde bosat sig i Rønnede Kommune. Begge par fik unger på vingerne. Vandrefalkeparret på Møns Klint gjorde yngleforsøg for femte gang, og har nu fået unger på vingerne i fire år i træk. Endelig ser det ud til, at mindst tre par Lærkefalkke ynglede i amtet i 2005. Så alt i alt blev det en tilfredsstillende sæson.

Alle der har bidraget med observationer og oplysninger til rovfugleprojektet takkes for deres medvirken.

HAVØRN *Haliaeetus albicilla*

Havørnene i Storstrøms Amt

Der blev i 2005 ikke fundet nye ynglepar af Havørn i Storstrøms Amt. Sidste års syv territorier var igen i år alle besat af havørnepar. Parrene gjorde yngleforsøg (lagde æg) i mindst seks af territorierne, muligvis i alle syv territorier, og der blev udruget og opfostret unger i fem af rederne. I de resterende to territorier mislykkedes yngleforsøgene. I alt 9 unger kom på vingerne fra de fem reder, og dermed blev resultatet ikke helt så godt som i 2004, hvor seks succesfulde par fik i alt 11 unger på vingerne.

Selvom det var lidt skuffende med et fald i antallet af udflyjende unger, lå den gennemsnitlige reproduktion hos bestanden i Storstrøms Amt i 2005 imidlertid på værdier, der lever op til, hvad der er det normale for Havørnen. Der var ynglesucces (udflyjende unger) hos 71% af parrene (5 af 7 par), der blev produceret i gennemsnit 1,3 unge pr. territorie (9 unger i 7 besatte territorier) og 1,8 unge pr. succesfuldt par (9 unger hos 5 par). Alle de nævnte gennemsnitsværdier for 2005 svarer nøje til de tilsvarende gennemsnitsværdier for den langt større slesvig-holstenske havørnebestand i perioden 1995-2004.

Æglægningen skete i 2005 omtrent samtidig hos alle havørnepar i amtet, nemlig omkring 5. marts. Det var midt i vinterens koldeste periode, hvor der i en lille uges tid var nattemperaturer på under 10 graders frost, og hvor landskabet var dækket af sne og is. Forholdet viser, at kulde og sne ikke er afgørende for æglægningstidspunktet, men det illustrerer samtidig hvor vigtigt det er, at der ikke er forstyrrelser nær reden i den tidlige del af yngleperioden, idet æggene antagelig vil blive ødelagt, hvis hunnen bliver skræmt af reden i ret lang tid.

Med syv ynglepar udgør Storstrøms Amt Havørnenes danske kerneområde. Et af de syv par, parret ved Tystrup/Bavelse søerne, har i årenes løb haft rede på begge sider af amtsgrænsen, og anvendte igen i år reden på Vestsjællands-siden af søerne. Parret medtages her fordi den første rede lå på Storstrøms-siden af søerne, ligesom store dele af parrets territorium fortsat ligger i Storstrøms Amt.

I det følgende gives en kort gennemgang af forekomsten i de syv havørne-territorier i Storstrøms Amt. I Tabel 1 findes en oversigt over tidspunkter for æglægning m.m.

Tab. 1. Tidspunkter for æglægning, klækning og ungeres flyvedygtighed hos havørne-par i Storstrøms Amt 1997-2005.

Lokalitet	År	Æglægning	Klækning	Unger flyvedygtige	Antal unger
Maribosøerne	1997	05.3.	15.4.	05.7.	1
	1998	01.4.	10.5.	01.8.	1
	1999	10.3.	20.4.	10.7.	2
	2000	15.3.	25.4.	15.7.	2
	2001	05.3.	15.4.	05.7.	2
	2002	10.3.	20.4.	10.7.	1
	2003	15.3.	25.4.	15.7.	3
	2004	10.3.	20.4.	10.7.	2
	2005	05.3.	15.4.	05.7.	2
Roden Skov	2001	10.3.	20.4.	10.7.	1
	2002	Ingen			-
	2003	25.2.	05.4.	25.6.	1
	2004	01.3.	10.4.	01.7.	2
	2005	05.3.	15.4.	05.7.	1
Even Sø	1998	Ingen			-
	1999	15.3.	25.4.	15.7.	1
	2000	15.3.	25.4.	-	0
	2001	15.3.	25.4.	15.7.	2
	2002	25.3.	-	-	0
	2003	20.3.	30.4.	20.7.	2
	2004	05.3.	15.4.	05.7.	2
	2005	05.3.	15.4.	05.7.	2
Gavnø	2002	25.3.	-	-	0
	2003	05.3.	15.4.	05.7.	2
	2004	05.3.	15.4.	05.7.	2
	2005	05.3.	15.4.	05.7.	1
Tystrup / Bavelse	2001	15.3.	25.4.	15.7.	2
	2002	Ingen			-
	2003	05.3.	15.4.	05.7.	1
	2004	10.3.	20.4.	10.7.	2
	2005	05.3.	15.4.	05.7.	3
Østlolland	2004	05.3.	15.4.	05.7.	1
	2005	05.3.	-	-	0

Note: Tidspunkterne er omtrentlige, og kan variere med op til +/- 3-4 dage.

Maribosøerne

- Historie** Havørnene har siden 1997 ynglet i Bøgeskov ved Hejrede Sø efter at parret i to år forinden havde haft rede i en nærliggende skov uden at få unger. I ni år i træk (1997-2005) har parret fået unger på vingerne - sammenlagt 16 unger - hvilket gør Maribo-parret til Danmarks mest produktive. Hannen har været den samme gennem alle ti sæsoner siden 1995 (mærket som unge i en rede i Holsten i 1991), hvorimod hunnen blev udskiftet efter den første vellykkede ynglesæson i 1997. Siden 1998 har hunnen sandsynligvis været den samme i alle år.
- Fødesøgning** Parret søger udelukkende føde i Maribosøerne, og opholder sig i sø-området gennem hele året.
- Rede** Den første rede ved Hejrede Sø blev anvendt i tre år inden rede-træet, en stor bøg, væltede under orkanen 3.december 1999. Alle-rede to-tre uger senere var parret i gang med at bygge en ny rede i en bøg et par hundrede meter fra det gamle redested, og den nye rede har været anvendt i de seks sæsoner, der er gået siden da. Reden ligger et par hundrede meter fra søbredden. Det kan tilføjes, at parret i oktober/november 2005 har bygget en ny rede få hundrede meter fra den gamle rede, så det forventes, at parret i 2006 vil anvende den nye rede.
- 2005** Der blev bygget noget på den efterhånden meget store rede i løbet af vinteren. Æglægningen fandt sted ca. 5.marts, hvilket er det normale tidspunkt for dette par. Rugningen og ungernes redetid forløb uden problemer, og der kom 2 unger på vingerne.
- Beskyttelse** For at sikre parret den fornødne ro er den sydøstlige halvdel af Bøgeskov lukket for publikums adgang efter aftale med ejer og brugere i området. Sæsonen 2005 var den første med en lempelse af adgangsbegrænsningerne i yngletiden (1.februar-31.juli), idet hele skoven tidligere har været lukket for publikum i denne periode. Opsatte skilte informerer publikum om adgangsmulighederne. Der er med ejeren indgået frivillig aftale om at der ved driften af skoven tages hensyn til ørnene.

Even Sø

- Historie** Parret har ynglet i Melteskov på vestsiden af Even Sø siden 1999. Året før anvendte parret en gammel hejrerede, men det kom ikke til æglægning. Siden 1999 har der været æglægning og planmæssig rugning i alle syv sæsoner, men i to af årene (2000 og 2002) er der ikke opfostret unger, idet parret har forladt reden umiddelbart efter

rugningens ophør. Siden det første yngleforsøg i 1999 har de to individer i parret sandsynligvis været de samme hele tiden.

Fødesøgning	Ørnene jager jævnligt i Even Sø, men den overvejende del af fødesøgningen foregår i de sydlige dele af Præstø Fjord, især i vildtreservatet omkring Maderne og den sydlige del af Fed, der ligger 6-8 km fra reden. Af og til jager parret endnu længere væk. Parret opholder sig ved Even Sø og Præstø Fjord gennem hele året.
Rede	På grund af nedstyrtninger har parret siden 1999 anvendt fem forskellige reder, der alle har været placeret i en lille bevoksning af gamle bøge. Den rede som anvendtes 2002-2004 styrtede ned i løbet af efteråret 2004, antagelig i oktober, idet to af de bærende grene var brækket som følge af redens vægt. I løbet af januar 2005 byggede parret en ny rede i samme trætop, hvorfra 2004-reden var styrtet ned. Reden ligger et par hundrede meter fra søbredden.
2005	Reden blev som nævnt bygget i januar, idet den stort set var færdig 1.februar. Siden skete dog yderligere udbygning. Æglægningen fandt sted omkring 5.marts, hvilket er samme tidspunkt som i 2004. Rugningen og ungeres redetid forløb uden problemer, og der kom 2 unger på vingerne.
Beskyttelse	Den nordligste del af Melteskov er efter aftale med ejeren lukket for publikums adgang for at sikre ørnene den nødvendige ro. Der er med ejeren indgået frivillig aftale om, at der ikke udføres forstmæssige aktiviteter i redeområdet. Ved et besøg i området 1.februar blev det konstateret, at der var brændesankning i gang ca. 150 m fra reden. For at sikre ørnene den fornødne ro, sørgede ejeren for at sankningen blev fremskyndet (og flyttet), så der en uges tid senere ikke var aktivitet i de følsomme dele af skoven.

Gavnø

Historie	Parret på Gavnø byggede rede i 1999, men gjorde først egentligt yngleforsøg (æglægning) i 2002, hvor der dog ikke blev udruget unger. I de seneste tre sæsoner har parret ynglet med succes.
Fødesøgning	Ørnenes fødesøgning foregår i Karrebæk og Dybsø fjerne (brakvandslaguner) omkring Gavnø, især i Fladstrand, Krageholms Strøm og de lavvandede arealer omkring Dybsø og Lindholm. Parret opholder sig i redeområdet og fjordsystemet gennem hele året.
Rede	Reden er anlagt i en ask i udkanten af en af øens småskove, og det er samme rede, der har været anvendt gennem alle år. Reden ligger i en afstand af 2-300 m fra fjorden.

- 2005 Æglægningen fandt sted i begyndelsen af marts, dvs. på samme tidspunkt som i de to foregående år. Rugningen og redetiden forløb uden problemer, og der kom 1 unge på vingerne.
- Beskyttelse For at sikre ørnene den fornødne ro, foreslog Amtet adgangsbe- grænsning for publikum i redeområdet, men ejeren ønskede ikke at indgå en sådan aftale. Fra begyndelsen af 2002 har ejeren lukket øen for publikums adgang. Tidligere medførte brændesankning i redebevoksningen en vis forstyrrelse af ørnene, men i de senere år har ørnene tilsyneladende været uforstyrrede gennem hele ynglesæsonen.

Roden Skov

- Historie Havørnene ynglede første gang i Roden Skov i 2001. Starten var problematisk, idet redetræet (en bøg i den vestlige del af skoven) blev fældet umiddelbart før æglægningen. Parret byggede imidler- tid straks en ny rede i den østlige del af skoven, og fik en unge på vingerne. I løbet af efteråret 2001 omkom hunnen (fundet død), og reden styrtede ned. Herefter dannede hannen par med en yngre hun. De byggede før ynglesæsonen 2002 en ny rede ca. 100 me- ter fra 2001-reden. Der blev ikke lagt æg, antagelig fordi hunnen var for ung. I vinteren 2002/2003 flyttede parret tilbage til skovens vestlige del, hvor de byggede rede i en gammel bøg. Her har de ynglet succesfuldt i de seneste tre sæsoner.
- Fødesøgning Parret fouragerer primært i Guldborg Sund Bredning samt i den sydlige del af Guldborg Sund; desuden af og til i Bøtø Nor og ude omkring de østlige dele af Rødsand. Ørnene opholder sig i og omkring redeområdet gennem hele året.
- Rede De seneste tre års rede har været anlagt i en fritstående bøg i en lysning inde i skoven. Afstanden til kysten er ca. 2 km.
- 2005 Som det var tilfældet sidste år, blev der ikke bygget på reden i lø- bet af vinteren, men umiddelbart inden æglægningen blev reden udbedret. Æglægningen fandt ligesom sidste år sted i begyndelsen af marts. Rugningen og redetiden forløb tilsyneladende uden stør- re problemer, og der kom 1 unge på vingerne.
- En lidt speciel iagttagelse blev gjort ved besøget 8.april, dvs. i den sidste del af rugeperioden, hvor 2 unge ørne opholdt sig i redebe- voksningen, sandsynligvis parrets to unger fra sidste år. Den ene satte sig i selve redetræet, nogle få meter fra reden med den ru- gende hun, og den anden satte sig i et træ lidt derfra og begyndte

at tigge efter føde. Den rugende hun tog tilsyneladende ikke notits af de to ungfugle, der dog kort efter blev jaget væk af hannen.

Beskyttelse Et mindre areal omkring reden er efter aftale med ejeren lukket for publikums adgang. Afspærringen har ingen indflydelse på offentlighedens øvrige færdsel i skoven. Der var i 2005 tegn på lidt mere uro omkring reden end det har været tilfældet i de to foregående år, antagelig fordi et af de skilte, der oplyser om adgangsbegrænsningen, var fjernet i en periode. Ved to kontrolbesøg kunne det således konstateres, at en cykel havde været nede i redebevoksningen.

Tystrup/Bavelse søerne

Historie Parret ved Tystrup/Bavelse ynglede første gang i 2001 efter at de havde holdt til ved søerne i mere end et år. Første år ynglede parret i en af skovene på østsiden af søerne (Storstrøms Amt), og fik 2 unger på vingerne. I 2002 anvendte parret ikke denne rede, og gjorde antagelig slet ikke yngleforsøg dette år. I maj samme år blev en gammel fugl fundet død. Det er usikkert om det var den lokale han eller en udefra kommende, men hunnen blev kort efter set sammen med en udfarvet mage. I 2003 flyttede parret over i en skov på vestsiden af søerne (Vestsjællands Amt), og har ynglet succesfuldt der i de seneste tre år.

Fødesøgning Ørnene jager udelukkende i og omkring Tystrup/Bavelse søerne, og de opholder sig i området gennem hele året.

Rede I 2001 overtog ørnene en gammel duehøgerede i en bøg i en gammel, sluttet bevoksning langt inde i skoven. De senere års rede er helt anderledes placeret, idet der er tale om en solitær, topknækket gran, der står i kanten af en bøgebevoksning ud mod åben mark. Redetræet var frisk grønt i 2003, men helt visnet i 2004. Trods den usikre fremtid har træet i 2005 fortsat været intakt

2005 Æglægningen fandt sted i begyndelsen af marts, dvs på nogenlunde samme tidspunkt som i de tidligere år. Rugning og ungetid forløb planmæssigt. Der kom 3 unger på vingerne, hvilket kun er konstateret ved ét tidligere tilfælde i Danmark (Maribosøerne 2003).

Beskyttelse Der er ikke foretaget publikumsafspærring ved reden, idet der ikke er lovlig adgangsmulighed til redebevoksningen. Skovbrug og jagtvæsen er bekendt med ørnenes forekomst og tager de nødvendige hensyn.

Østlolland

Historie	<p>Parrets rede blev først lokaliseret i februar 2004, men der var tale om en flere år gammel rede, hvorfra der er produceret unger i to år (2001 og 2002). Den lokale skovfoged havde kendskab til reden i 2003, hvor parret ikke havde ynglesucces, muligvis på grund af skovning i redebevoksningen.</p> <p>Da der ikke er iværksat særlige beskyttelsesforanstaltninger med hensyn til forstyrrelser (regulering af publikums færdsel) vil den mere præcise angivelse af lokaliteten ind til videre ikke blive offentliggjort.</p>
Fødesøgning	<p>Ørnene fouragerer tilsyneladende næsten udelukkende i de nordlige dele af Guldborg Sund. Parret opholder sig i området gennem hele året.</p>
Rede	<p>Reden er anlagt i en gammel bøg i en forholdsvis tæt bevoksning ud mod store, åbne marker. Redetræet står et par hundrede meter indenfor skovbrynet, og afstanden til kysten er 2-3 km.</p>
2005	<p>Parret byggede en del på reden i løbet af vinteren. Æglægningen fandt antagelig sted ca. 5.marts (som sidste år), idet hunnen rugede fast ved et besøg 13.marts. Rugningen foregik tilsyneladende planmæssigt, men yngleforsøget endte uden resultat. Under et besøg 1.maj var begge de gamle ørne meget aktive (urolige), og begge sad skrigende i forskellige dele af redebevoksningen, men de gik ikke på reden, og ved efterfølgende besøg var der ingen ørne på eller ved reden. Hvad der er sket er uklart, men parrets adfærd kunne tyde på, at der har været tale om predation.</p>
Beskyttelse	<p>Der er som nævnt endnu ikke foretaget afspærring med henblik på regulering af publikums færdsel nær redeområdet. Det er med den lokale skovfoged aftalt, at der ved den forstmæssige drift i og omkring redebevoksningen tages hensyn til ørnene. Der er i modsætning til sidste år i 2005 ikke foretaget hugst eller brændesankning i redens umiddelbare nærhed, men brændesankere skar – tilsyneladende mod skovfogedens anvisning - brænde op inden for en afstand af 200 meter fra reden, og det kan have givet en utilsigtet forstyrrelse.</p>

Nakskov Fjord

Historie	<p>Efter at der i en længere periode havde været regelmæssig forekomst af mindst 1 udfarvet Havørn i Nakskov Fjord, byggede et par i løbet af vinteren 2003/2004 rede på øen Enehøje, der ligger som en barriere mellem fjorden og Langelandsbæltet. Det er usikkert</p>
----------	--

om parret lagde æg i 2004, idet der ikke blev konstateret rugning, og efter udgangen af marts blev der ikke set ørne ved reden.

- Fødesøgning Ørnene fouragerer antagelig udelukkende i Nakskov Fjord, især i vildtreservatet i den sydlige del af fjorden.
- Rede Reden er placeret i en død elm i en lille, åben bevoksning og blot ca 150 m fra øens eneste gård, der anvendes til fritidsbeboelse.
- 2005 Ifølge den lokale observatør blev der heller ikke i 2005 konstateret rugning med sikkerhed. Ved et besøg på øen i midten af marts blev set en urolig, adult Havørn. Ved observation af reden flere gange i løbet af april, blev dog ikke set ørne, og senere på sæsonen var hele reden styrtet ned. Så der blev heller ikke i år produceret unger (og antagelig slet ikke lagt æg) på Enehøje.
- Trods den manglende ynglesucces er Nakskov Fjord fortsat tilholdssted for flere Havørne. To yngre fugle har haft fast ophold i området siden august/september 2004, og gennem hele eftersommeren/efteråret 2005 har der været et par adulte Havørne, der har hævdet territorium i fjorden, så mulighederne for at der i 2006 bygges en ny rede ser ud til at være gode.
- Beskyttelse Enehøje, som ejes af staten, er i sommermånederne et af turistmålene i Nakskov Fjord. Efter reden var fundet blev det derfor aftalt med Falster Statsskovdistrikt, at et af stiforløbene på øen blev omlagt, så forstyrrelser fra besøgende ville genere ørnene mindst muligt. Vurderingen var imidlertid, at reden var uheldigt placeret, idet forstyrrelse af ørnene ville være uundgåelig. Der er den nødvendige fred på øen om vinteren (hvor reden er bygget), men ikke i forårs- og sommermånederne.

Havørnene i Danmark

Den samlede ynglebestand af Havørn i Danmark bestod i 2005 af 12 par, dvs. samme antal som i det foregående år. Et af de nye par fra 2004, parret på Langeland, forsvandt igen. Til gengæld etablerede et nyt par sig ved Haderslev Fjord i Sønderjylland.

Ud over de syv par i vores del af landet, fordelte de øvrige havørnepar sig i 2005 med et par i NV-Sjælland, et par på Fyn og tre par i Sønderjylland.

NV-Sjælland I to år, 2003 og 2004, har parret gjort forgæves yngleforsøg i en skov ved Skarresø. I 2005 flyttede parret ud på en lille ø i Skarresø, og her ynglede parret succesfuldt og fik en unge på vingerne. Årsagen til den manglende succes i de to første år har antagelig først og fremmest været forstyrrelser. Ved etableringen på øen i Skarresø iværksatte Vestsjællands Amt sejladsforbud på størstedelen af søen, og det medførte, at ørnene fik den fornødne ro.

Fyn Det gennem flere år etablerede par ved Arreskov Sø fik i år 2 unger på vingerne. Som nævnt ovenfor forsvandt sidste års nyetablerede par på Langeland. Parret havde ikke haft ynglesucces i det første år.

Sønderjylland De siden 1996 etablerede par ved Bankel Sø og Hostrup Sø fik begge 2 unger på vingerne. Desuden byggede et tredje par rede i en skov ved Haderslev Fjord, blot 7-8 km fra Bankel-parret. Haderslev-parret udrugede en unge, men den omkom en halv snes dage efter klækningen på grund af regn og kulde, idet de gamle ørne var ude af stand til at beskytte ungen som følge af en langvarig forstyrrelse.

Det samlede resultat for den danske havørnebestand i 2005 blev således 12 par med rede, heraf fik de 9 par sammenlagt 16 unger på vingerne. Samlet set er årets resultat identisk med situationen i 2004. I Tabel 2 findes en oversigt over udviklingen i den danske havørnebestand og ørnenes ungeproduktion siden genindvandringen i 1995. I tabellen er parrene nævnt i den rækkefølge, de har etableret sig, og det fremgår tydeligt, at det er de senest etablerede par, der har klaret sig dårligst. Måske er det et tegn på, at ørnene først tog landets bedste lokaliteter i anvendelse.

Tab. 2. Yngleresultatet for Havørnene i alle danske territorier 1995-2005.

Lokalitet	Landsdel	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Maribosøer	Lolland	0	U	1	1	2	2	2	1	3	2	2
Bankel Sø	Sdr.Jyll		1	1	2	2	1	1	1	0	2	2
Hostrup Sø	Sdr.Jyll		1	0	1	1	1	1	2	2	2	2
Arreskov Sø	Fyn				2	1	U	2	2	2	1	2
Even Sø	Sydsjæll				U	1	0	2	0	2	2	2
Gavnø	Sydsjæll					U	U	U	0	2	2	1
Roden Skov	Lolland							1	U	1	2	1
Tystrup Sø	Sydsjæll							2	U	1	2	3
Østlolland	Lolland							1	1	0	1	0
Skarresø	NV-Sjæll									U	0	1
Tønder	Sdr.Jyll									0		
Nakskov Fj.	Lolland										U	U
Langeland	Fyn										0	
Haderslev	Sdr.Jyll											0

Totaler:

Antal par m/ rede	1	3	3	5	6	6	9	9	11	12	12
Antal par uden unger	1	1	1	1	1	3	1	4	4	3	3
Antal par med unger	0	2	2	4	5	3	8	5	7	9	9
Antal unger	0	2	2	6	7	4	12	7	13	16	16

0 = æglægning og rugning, men ingen udflyjende unger

1, 2, 3 = antal udflyjende unger

U = besat territorium med rede, men uden æglægning

Havørnene i Slesvig-Holsten

Aflæsning af farveringe på flere ørne har vist, at Havørnens genetablering i Danmark skyldes fugle, der har spredt sig fra bestanden Slesvig-Holsten. Der er derfor her i hæftet tradition for at omtale den aktuelle udvikling i denne nabobestand, idet det kan give et fingerpeg om de fremtidige muligheder her i landet, ikke mindst i de syd- og sydøstlige dele af Danmark.

I forhold til året før steg bestanden i Slesvig-Holsten i 2005 med 6 par til i alt 48 par. Kun 2 par indledte ikke yngleforsøg, og af de 46 par, der lagde æg havde de 34 par ynglesucces. De fik sammenlagt 61 unger på vingerne, hvilket er det hidtil bedste resultat, idet rekorden frem til i år var 54 unger (i 2003). Gennemsnitsværdierne for den slesvig-holstenske bestand var i 2005 at der var ynglesucces i 71% af territorierne, at der blev produceret i gennemsnit 1,3 unge pr. territorie, og at de succesfulde par i gennemsnit fik 1,8 unge på vingerne. Disse gennemsnitsværdier er præcis de samme som i Storstrøms Amt i 2005 (se ovenfor). Oplysningerne fra Slesvig-Holsten er fra Projektgruppe Seeadlerschutz Schleswig-Holstein.

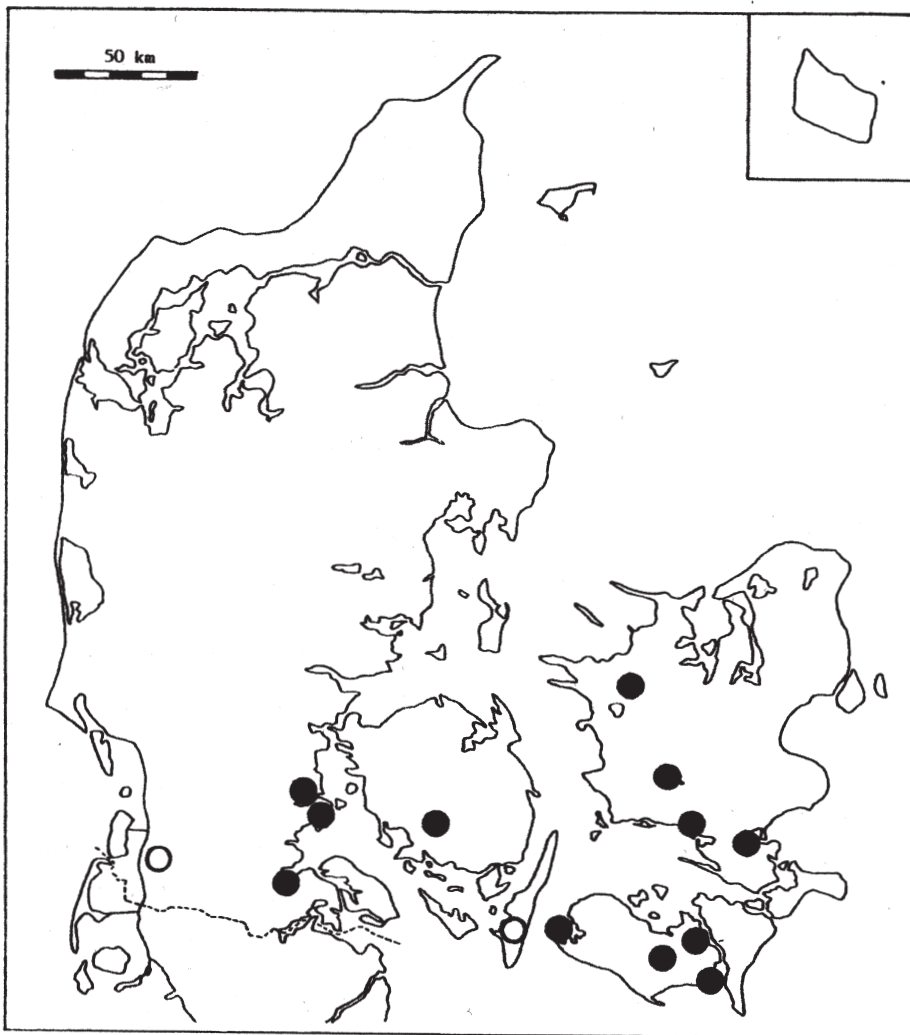

Fig. 1.

Ynglelokaliteter for Havørn i Danmark.

De to åbne symboler på Langeland og i det vestlige Sønderjylland er lokaliteter, der ikke blev anvendt i 2005.

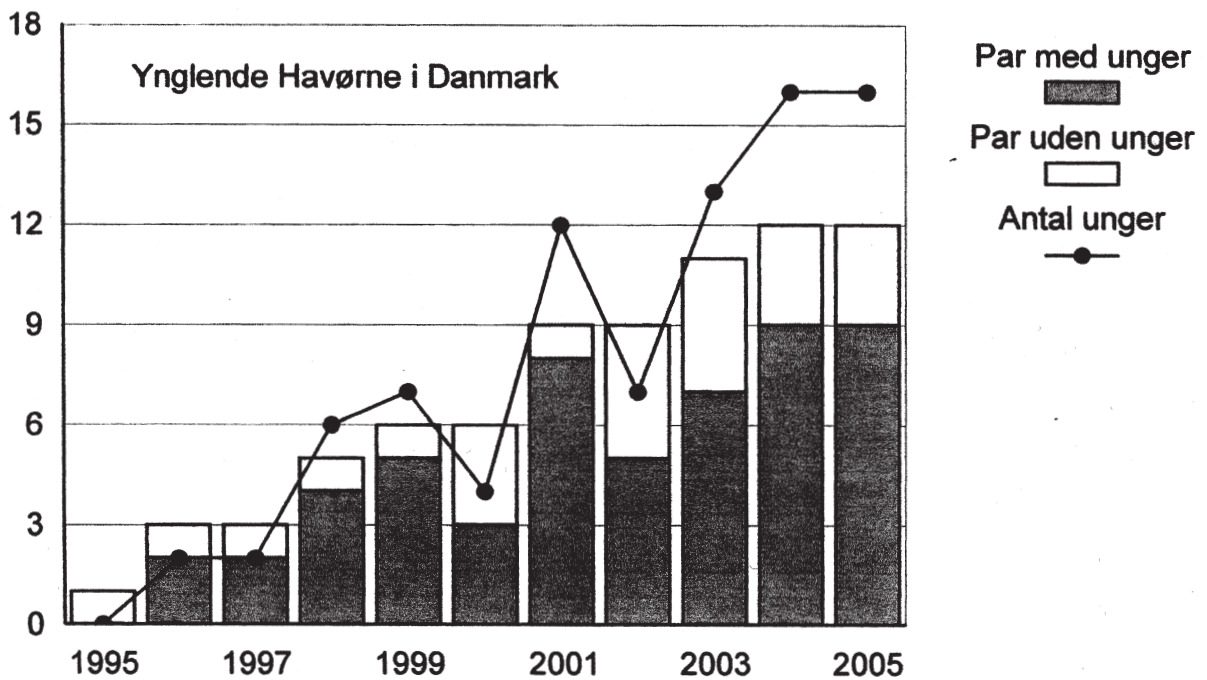

Fig. 2. Udvikling i ynglebestand og ungeproduktion hos Havørnene i Danmark.

Havørnene skal have beskyttelse !

Ro omkring reden er afgørende for om et havørnepar får ynglesucces eller ej. Det viser erfaringerne fra de ti år, hvor vi i Storstrøms Amts rovfugleprojekt har fulgt Havørnene, og erfaringerne fra rederne i de andre dele af landet peger entydigt i samme retning. Kun hvis der etableres effektive beskyttelsesforanstaltninger med hensyn til publikums færdsel i de følsomme dele af redeområdet, og hvis der bliver indgået aftaler med områdets ejer med hensyn til skovdrift og andre aktiviteter, vil et ørnepar kunne etablere sig fast og producere unger i normalt omfang. Hvis den nødvendige beskyttelse ikke kommer på plads, har det vist sig, at ørnene kun i få tilfælde får unger på vingerne, og flere lokaliteter er forladt efter en enkelt sæson.

Ved de forekomster, hvor man har valgt "den nemme løsning" og undladt at etablere adgangsrestriktioner fordi man har vurderet, at reden alligevel var placeret uden for publikums adgangsmuligheder, har ørnene kun få steder haft tilfredsstillende ynglesucces. Det samme gælder hvis aftalerne med skovejerne er lidt for løse. Et lokalt eksempel er reden på Østlolland, hvor vi har valgt at undlade at iværksætte adgangsrestriktioner, men så til gengæld holder redens placering hemmelig for offentligheden. Det bør overvejes om denne praksis fortsat skal være gældende for reden på Østlolland. Reden i Nakskov Fjord er det andet lokale eksempel. Her vil parret givetvis ikke få den fornødne ro medmindre en stor del af den stats-ejede ø lukkes for publikums adgang, og et yderligere problem er den nære placering ved en fritidsejendom. Den bedste løsning vil her være, at parret flytter til en anden lokalitet i fjorden, hvor der er bedre muligheder for beskyttelse.

Med de erfaringer vi har fra de forgangne ti år anbefaler vi, at der ved alle nuværende og kommende havørnereder arbejdes efter et fast mønster med hensyn til beskyttelse. Foranstaltningerne udarbejdes i dialog med området ejer og evt. andre involverede.

For det første skal der etableres adgangsrestriktioner (adgangsforbud) for publikum i den del af skoven, hvor ørnene er mest følsomme overfor forstyrrelser. Det vil normalt være i en radius 300-500 m fra reden. Som udgangspunkt skal restriktionerne gælde året rundt, idet ørneparrene holder til ved reden hele året, men den mest følsomme periode er 1. februar til 1. august. Zonen med adgangsrestriktioner er naturligvis ikke gældende for ejere og ansatte. Områdets ejer og evt. andre involverede informeres grundigt om de behov som skal opfyldes, for at Havørnene kan opnå varig og succesfuld etablering.

Normalt vil det ikke kræve væsentlig ændring af den erhvervsmæssige aktivitet i området, idet ørneparrene tolererer det kendte aktivitetsmønster (parrene har som regel opholdt sig i lang tid i et område inden de skrider til redebygning), men det er nødvendigt at der med ejeren etableres aftaler med hensyn til drift af de følsomme dele af redeområdet (hugst, brændesankning m.v. og tidspunkterne for dette), samt at der jævnligt følges op på disse aftaler.

Når der etableres adgangsrestriktioner på en lokalitet skal dette offentliggøres, ligesom tydelig skiltning skal informere publikum om restriktionerne og årsagen til

disse. Fra havørne-værternes side har vi ofte mødt betænkeligheder ved dette, idet man har givet udtryk for, at det ville have den omvendte effekt, og ligefrem tiltrække publikum. Alle hidtidige steder har sådanne betænkeligheder været overflødige. Publikum overholder adgangsbegrænsningerne såfremt der informeres tydeligt, og det er vort indtryk, at offentlighedens kendskab og viden om tilstedeværelse af Havørne i en bestemt skov indirekte er med til at styrke beskyttelsen.

Er der nye havørnepar på vej ?

Som nævnt indledningsvis har ingen nye havørnepar etableret sig i Storstrøms Amt i 2005. Med undtagelse af det par som sidste år (hidtil uden succes) etablerede sig i Nakskov Fjord, har vi faktisk ikke haft nye par siden 2001. Det er kommet lidt bag på os, at udviklingen ikke går hurtigere. For det første udvikler nabobestanden i Slesvig-Holsten sig hurtigt; den har god ungeproduktion og har dermed givet et godt rekrutteringsgrundlag for nye danske par. For det andet er antallet af overvintrende Havørne i Danmark, ikke mindst i Storstrøms Amt, steget meget i de senere år. De overvintrende ørne består både af svenske (og finske) fugle samt fugle syd fra (nordlige Tyskland og Polen), og det kunne forventes at især nogle af de sidstnævnte blev "hængende" for senere at etablere sig som ynglende, men det ser ikke ud til at det er sket. For det tredje har de danske Havørne nu produceret unger i ni år, og selvom der er en forholdsvis stor dødelighed inden fuglene når den alder på ca. 5 år, hvor de er yngledygtige, bør der snart være mulighed for adskillige dansk-producerede ynglefugle.

Vi gætter på, at der er leveduligheder for i alt 12-15 ynglende havørnepar i Storstrøms Amt, dvs dobbelt så mange som i dag. Fast tilstedeværelse af ørne i sommermånederne har som regel været et godt tegn på, at der efterfølgende ville ske etablering, og såfremt dette holder stik vil der i de nærmest kommende år være mulighed for to-tre nye par på Lolland og måske et-to nye par på Sydsjælland. Det kan heller ikke udelukkes, at der måske gemmer sig et enkelt eller to oversete ynglepar i amtet allerede.

RØD GLENTE *Milvus milvus*

En glædelig begivenhed i rovfugleprojektet i 2005 var det, at der for første gang i adskillige år blev konstateret sikker yngleforekomst af Rød Glente i Storstrøms Amt. Endda to par, der begge fik unger på vingerne. Og begge par i Rønnede Kommune, hvor de havde bosat sig med ca. 6 km's mellemrum. Det er ikke sikkert at der er tale om nyetablering af de to par i 2005, da begge par fandtes inden for områder hvor der i de foregående år jævnligt er iagttaget Glenter i yngletiden (lokaliteter som også har været omtalt i de tidligere årgange af dette hæfte). Men i år fandt vi frem til ynglestederne og fik dermed sikker viden om, at parrene rent faktisk ynglede.

Det ene par ynglede i en skov lidt syd for Rønnede. Parret blev opdaget af en lokal beboer, da redebygningen var igang. Reden var placeret i en ret åben, gammel bøgebevoksning, ca 50 meter fra skovbrynet. Æglægningen fandt sted ca. 15.april. Redebevoksningen blev besøgt tre gange i løbet af yngletiden. 25.april, hvor hunnen rugede fast på reden, 16.juni, hvor der var 2 store dununger i reden, og 6.juli, hvor de 2 unger var næsten flyvedygtige. Det vurderes, at de har forladt reden ca. 15.juli.

Det andet par ynglede i en skov ved Lystrup Gods. Også her var reden placeret i en gammel bøgebevoksning ud til åbne marker. Æglægningen har antagelig fundet sted omtrent samtidig med ovennævnte par, måske lidt senere. De 2 (måske 3) unger var flyvedygtige omkring 20.juli, og ved et besøg 26.juli holdt de stadig til på og omkring reden. Parret blev fundet efter et tip fra en tidligere jagtlejer, som kunne berette at et par Glenter havde ynglet det pågældende sted i 2001. Antagelig har parret også været der i de mellemliggende år.

Der blev i ynglesæsonen 2005 gjort adskillige iagttagelser af Glenter forskellige steder i Fakse-området, men det vurderes at der har været tale om fødesøgende fugle fra de ovennævnte to ynglepar, idet Glenterne generelt søger føde i en afstand op til 10-15 km fra reden.

Glenter i det øvrige Danmark

Den Røde Glente havde i 2005 sit hidtil bedste år i nyere tid, idet der i landet som helhed blev fundet 34 sikre ynglepar og derudover et antal sandsynlige og mulige ynglepar (oplysninger fra Dansk Ornitologisk Forenings glente-koordinator Per Bomholt). Mindst 25 af parrene fik unger på vingerne. De sikre ynglepar fordelte sig med 8 par i Nordjyllands Amt, 2 par i Århus Amt, 12 par i Vejle Amt, 3 par i Sønderjyllands Amt, 2 par i Fyns Amt, 1 par på Bornholm, 4 par i Vestsjællands Amt og altså 2 par i Storstrøms Amt.

Landets bedste bestand findes således forsat i Østjylland (især Vejle Amt og østlige dele af Sønderjyllands Amt). På Sjælland er det bl.a. værd at bemærke, at der nu i flere år har været en fast, lille bestand i området omkring Jyderup og Mørkøv

på NV-Sjælland. I de foregående år har der været tale om 2-3 par, men i 2005 blev fundet mindst 4 par, hvoraf de tre par fik hver 2 unger på vingerne. Det ser ud til, at egnen vil kunne udvikle sig til artens sjællandske kerneområde, men med lidt held kan noget tilsvarende måske forventes af Fakse-Rønnede området.

VANDREFALK *Falco peregrinus*

Vandrefalken ynglede igen i 2005 på Møns Klint, og det er femte år i træk, at parret har anvendt Klinten som yngleplads. I det første år, 2001, kom der ikke noget ud af yngleforsøget, men i årene 2002-2004 har parret fået henholdsvis 2, 3 og 2 unger på vingerne. I 2005 lykkedes det parret at få 3 unger på vingerne. Parret havde valgt at anvende en anden del af Klinten end i de tidligere år, og det nye redested lå kritisk i forhold til en af de befærdede stier. Det gav for megen forstyrrelse af falkene, og for at sikre at yngleforsøget kunne blive succesfuldt, foretog Skov- og Naturstyrelsen (Falster Statsskovdistrikt) afspærring af en mindre del af Klinten.

Møns Klint har historisk været været en af Danmarks få, regelmæssigt anvendte ynglelokaliteter. Vandrefalken var helt forsvundet som dansk ynglefugl i en lang periode på 30 år fra begyndelsen af 1970'erne og frem til 2001. De sidste yngleforsøg før arten forsvandt fandt - som nu - sted på Møns Klint, senest i 1972.

Udover parret på Klinten er der siden genindvandringen i 2001 kun været et enkelt sikkert yngleforsøg i Danmark, idet et par forsøgte sig på Bornholm (ligeledes en af de gamle, traditionelle lokaliteter) i 2004. Yngleforsøget mislykkedes dog på grund af forstyrrelser. Status for dette par i 2005 er ikke kendt.

Såfremt der - som i år - også fremover kan gennemføres konkrete beskyttelsestiltag for at sikre den fornødne ro, er der grund til at tro, at Møns Klint vil være Vandrefalkenes faste, danske yngleplads i mange år frem, også selvom Klinten er et af landets mest besøgte naturområder. Den lille sydsvenske vandrefalkebestand klarer sig godt, så rekrutteringsmuligheder er tilstede derfra. Derimod er det vanskeligere at få øje på andre egnede lokaliteter i regionen. Stevns Klint var frem til 1950'erne en anden af landets faste ynglepladser, men det vurderes, at der i nutiden er for mange forstyrrelser i dette område til at Vandrefalken vil kunne yngle. Der er da heller ingen tegn på etablering hverken her eller andre steder.

Der vil muligvis kunne skabes redemuligheder for Vandrefalken, hvis der opsættes redekasser på udvalgte, høje bygninger (siloe, broer) i egnede områder.

Der er i 2005 trykt en opdateret informationsfolder om Vandrefalkene på Møns Klint. Folderen kan fås ved Klinten eller ved henvendelse til Falster Statsskovdistrikt eller Amtet.

LÆRKEFALK *Falco subbuteo*

I 2005 er der kendskab til 3 sandsynlige ynglepar af Lærkefalk i Storstrøms Amt. Lokalteterne er de samme, hvor der i flere af de tidligere år enten er konstateret yngel eller har været tegn på dette.

Ved Maribosøerne var der gennem ynglesæsonen ret få iagttagelser af Lærkefalken, men i begyndelsen af september blev der - på samme lokalitet hvor arten var set nogle gange i løbet af sommeren - fundet en gruppe på 5 fugle sammen (både adulte og ungfugle), og der har sandsynligvis været tale om en lokal familie med unger. Lærkefalken yngler meget sent, og årets unger fodres af forældrefuglene frem til trækket sydpå begynder i midten af september.

I Borremosen/Listrup Lyng på Midtfalster var der i slutningen af maj og i juni jævnlige observationer af Lærkefalk, herunder flere gange af skrigende fugle, og det er sandsynligt at et par har forsøgt at yngle her. Der blev dog ikke iagttaget unger.

Ved Lystrup-Jomfruens Egede ved Fakse var der især gennem august måned adskillige iagttagelser af Lærkefalk, bl.a. med udfald mod større rovfugle, og det tyder på, at der har været et par med unger. Siden slutningen af 1970'erne har der i flere år været tegn på, at Lærkefalke har ynglet i dette område.

I landet som helhed blev der i 2005 fundet flere ynglende Lærkefalke end i de tidligere år. Dette er dog ikke nødvendigvis udtryk for at bestanden er tiltaget, men skyldes muligvis at der er gjort en større indsats for at finde yngleforekomster af arten, der generelt er vanskelig at finde. Ifølge Dansk Ornitologisk Forenings lærkefalk-kordinator, Jesper Tofft, er der i år fundet 14 sikre og sandsynlige ynglepar mod gennemgående 5-6 par i de foregående år. Syv af årets par er fundet i Sønderjylland, der ser ud til at være artens danske kerneområde.

Efterlysning

Af hensyn til den bedst mulige forvaltning, modtager Amtet meget gerne oplysninger om yngleforekomst (eller formodet yngleforekomst) af Havørn, Rød Glente, Fiskeørn, Lærkefalk og Vandrefalk. Amtet rådgiver endvidere gerne omkring forvaltning og beskyttelse af ynglende rovfugle.

Især ved yngleforekomst af Havørn er det meget vigtigt, at lodsejer og myndighederne på et så tidligt tidspunkt som muligt kontakter hinanden, og indgår aftaler om de nødvendige beskyttelsesforanstaltninger. Som det fremgår af side 14 er det Amtets generelle strategi, at der ved alle havørnereder skal etableres forstyrrelsesfrie zoner.

Henvendelse sker til Natur- og Plankontoret på tlf. 54 844 844 eller e-post: lam@npk.stam.dk.

